

УДК: 502.45

Тітова С. В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

УПРАВЛІННЯ ТА ОХОРОНА ЗЕМЕЛЬ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

Розглянуто головні проблеми державного управління земельними ресурсами в Україні на сучасному етапі розвитку земельних відносин. Окреслено основні напрями наукових досліджень в галузі впровадження сталого розвитку та перспективи його застосування в управлінні земельними ресурсами.

Ключові слова: сталий розвиток, земельні ресурси, природно-заповідний фонд.

Вступ. Питання взаємодії суспільства і природного середовища завжди складали важливу сторону розвитку та діяльності людства. Сьогодні проблеми раціонального природокористування і охорони природи, як середовища існування людини, є актуальними у розрізі економічної і соціальної діяльності суспільства у світовому масштабі.

Переворот у мисленні людині, а частково і в її практичній діяльності, змінив ставлення людини до природи: від споживацького відношення до природи – до розуміння складних проблем взаємозалежності суспільства і природи.

Посідаючи домінуюче місце серед різноманітних природних багатств, земля є складовим елементом єдиної екологічної системи. Особливість землі як об'єкта природи та найважливішого компоненту біосфери полягає у тому, що вона відіграє, насамперед, важливу економічну роль у житті суспільства і являє собою особливу самостійну цінність – необхідну умову життєдіяльності людини, її добробуту і здоров'я.

Постановка завдання. Земельні ресурси, на використанні яких формується близько 95% обсягу продовольчого фонду та 2/3 фонду товарів споживання, по праву вважаються фундаментом економіки України. Від того, наскільки ефективно та раціонально буде здійснюватись використання земельних ресурсів, настільки

зростатимуть темпи соціального, економічного та іншого розвитку держави.

Викладення матеріалу дослідження. Ст. 43 ЗК України визначає землі природно-заповідного фонду, як ділянки суші і водного простору з природними комплексами та об'єктами, що мають особливу природоохоронну, екологічну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність, яким відповідно до закону надано статус територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Такими територіями та об'єктами відповідно до ст. 44 ЗК України є природні заповідники, національні природні парки, біосферні заповідники, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища, а також штучно створені об'єкти – ботанічні сади, дендропарки, зоологічні парки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва. Землі природно-заповідного фонду мають особливий режим охорони, передбачений ст. 162 ЗК України. Фактичною ознакою цих земель є те, що вони цілком або частково вилучені з господарського обігу, а правовою – те, що регулювання їх правового режиму здійснюється Законом «Про природно-заповідний фонд України» (далі – Закону) та іншими законодавчими актами.

Відповідно до ст. 3 Закону залежно від екологічної, наукової або історико-культурної цінності розрізняють землі природно-заповідного фонду загальнодержавного і місцевого значення. Землі природних і біосферних заповідників та національних природних парків є землями природно-заповідного фонду загального значення, а землі заказників, пам'яток природи, ботанічних садів, парків можуть мати статус земель як загальнодержавного, так і місцевого значення. Землі регіональних ландшафтних парків і заповідних урочищ – це землі виключно місцевого значення.

При використанні земель природно-заповідного фонду необхідно керуватись обмеженнями, встановленими ст. 9 Закону, відповідно до неї ці землі за умови додержання законодавчих обмежень можуть використовуватись у природоохоронних, науково-дослідних, оздоровчих, рекреаційних, освітньо-виховних цілях, а також для потреб моніторингу навколишнього природного середовища. Мова йде про основні види використання територій природно-заповідного фонду. Законодавство допускає також додаткові види їх використання, зокрема, для заготівлі деревини, лікарських та інших цінних рослин, їх плодів, сіна, випасу худоби тощо. Однак як основні, так і додаткові види використання земель

природно-заповідного фонду не повинні суперечити їх цільовому призначенню та правовому режиму.

Одним з важливих напрямів державної політики в галузі охорони навколишнього природного середовища є організація природно – заповідної справи, що віднесена до пріоритетів України у цій сфері. За чинним законодавством, її основними завданнями визначено дії, спрямовані на створення оптимальної репрезентативної мережі всіх природно-кліматичних та ландшафтних зон, резервування цінних для заповідання природних територій та об'єктів.

Успішне використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду залежить від чіткого і скоординованого механізму управління ними. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про природно-заповідний фонд України», завданням законодавства України про природно-заповідний фонд України є регулювання суспільних відносин щодо організації, охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, відтворення їх природних комплексів, управління у цій галузі.

Специфіка природно-заповідного фонду як об'єкта управління зумовлює здійснення державного управління ним із застосуванням таких своєрідних способів, як повне вилучення окремих ділянок землі, водного простору, природних комплексів та об'єктів з господарського використання і забезпечення збереження їх природних властивостей, формування мережі територій та об'єктів природно заповідного фонду з урахуванням ступеня і масштабів впливу людей на природу, організація наукових досліджень у заповідниках, охорона їх шляхом створення спеціальних служб, забезпечення додержання вимог заповідного режиму.

Державний кадастр територій та об'єктів природного заповідного фонду як система необхідних і достовірних відомостей про природні, наукові та інші характеристики територій і об'єктів, що входять до складу природно-заповідного фонду, ведеться з метою оцінки цього складу та перспектив розвитку природно-заповідного фонду, стану територій та об'єктів, що входять до нього, організації їх охорони й ефективного використання, планування наукових досліджень, а також забезпечення державних органів, зацікавлених підприємств, установ та організацій відповідною інформацією, необхідною для вирішення питань соціально-економічного розвитку, розміщення продуктивних сил та в інших цілях, передбачених чинним законодавством (ст.ст. 56, 57 Закону).

[1]

Сталий розвиток України ґрунтується на реальних передумовах, до яких належать наявність, стан та можливості використання природно-ресурсного потенціалу її території. На сьогодні, для багатьох природно-заповідних територій (ПЗТ) постає проблема, пов'язана з управлінням цими територіями. Оскільки, в межах України, підходи до управління, в більшості, ґрунтуються на суто адміністративних механізмах, то для вирішення такої проблеми необхідним є використання сучасних підходів до управління, що ґрунтуються на засадах сталого розвитку. [2]

У сучасних умовах суспільного розвитку серед пріоритетів національних інтересів України особливо виділяється забезпечення екологічно та техногенно безпечних умов життєдіяльності громадян і суспільства, збереження і відновлення навколишнього природного середовища.

Питання охорони природного довкілля, зокрема природно-заповідного фонду, треба також розглядати як один із пріоритетів європейської та євроатлантичної інтеграції України. Вимоги щодо вступу до Європейського Союзу передбачають впровадження протягом нетривалого перехідного періоду стратегії сталого (екологічно збалансованого) розвитку не лише на рівні документів, а й її реалізацію на практиці.

З цією метою Україна має здійснювати на своїй території екологічну політику, спрямовану на збереження безпечного для існування живої і неживої природи, захисту її від негативного впливу, зумовленого забрудненням навколишнього природного середовища, досягнення гармонійної взаємодії суспільства і природи, охорону, раціональне використання і відтворення природних ресурсів.

Реалізація екологічної політики потребує ефективного функціонування системи законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища, спрямованого на досягнення національних пріоритетів. Основними вимогами до такого законодавства є його відповідність Конституції України, наближення до відповідних директив ЄС, забезпечення впровадження багатосторонніх екологічних угод (конвенцій, протоколів тощо), стороною яких є Україна. Законодавство має сприяти гнучкому застосуванню відповідних економічних інструментів для стимулювання впровадження інноваційних

екологічних технологій, розв'язанню екологічних проблем на місцевому рівні. [3]

Пріоритетність співробітництва України з Європейським Союзом та його окремими державами-членами пов'язана тим, що саме це угруповання буде визначати напрями економічного прогресу та політик-стабільність у регіонах на довгострокову перспективу. Співтовариство ставить за свою мету шляхом створення спільного ринку, економічного та валютного союзу, а також, шляхом реалізації спільної політики, сприяти на всій своїй території гармонійному і збалансованому розвитку економічної діяльності, високому рівню зайнятості та соціальному захисту, рівності між чоловіками й жінками, стійкому і безінфляційному зростанню, досягненню високого рівня конкурентоспроможності та зближення економічних показників, захисту і поліпшенню стану навколишнього середовища, підвищенню життєвого рівня та якості життя, економічній і соціальній згуртованості та солідарності держав-членів.

Стратегічна мета українського уряду – досягнення нової якості життя громадян, запровадження соціальних, економічних та демократичних європейських стандартів життєдіяльності людини, суспільства та держави. Європейська інтеграція є пріоритетом міжнародної діяльності уряду України, який планує вживати усіх необхідних заходів, що дозволили б перейти від декларативності до конкретних кроків, які виведуть взаємини з ЄС на рівень перспективи членства. Зважаючи на це, відповідальним елементом євроінтеграційних спрямувань України має стати розробка та впровадження стратегії адаптації законодавства щодо використання та охорони земельних ресурсів, адже саме у цьому розділі права відносини власності тісно переплітаються з економічною та екологічною політикою, питаннями оподаткування та місцевого розвитку, а також багатьма іншими сферами суспільних відносин. Земельна політика є вкрай важливою для охорони довкілля, адже саме вона визначає засади для сталого землекористування, а отже і сталого розвитку та ефективного екологічного менеджменту.

Стратегічною задачею має стати порівняльний аналіз земельного, аграрного та екологічного права країн ЄС, потребують подальшого вивчення та адаптації «Настанови ЄС щодо земельної політики», значний інтерес для вітчизняних управлінців та науковців у сфері земельних ресурсів становить і Тематична

стратегія ЄС із охорони ґрунтів (Thematic Strategy for Soil Protection).

Впровадження міжнародних стандартів у сфері екологічного управління та охорони земель дасть можливість наблизитись до стабілізації та поліпшення стану навколишнього середовища. Необхідним є поліпшення соціально-економічного рівня для гарантування екологічно безпечного навколишнього середовища для життя і здоров'я населення.

Висновки. В Україні назріла гостра необхідність реформувати систему управління природно-заповідною галуззю, що означає відмовитися від різновідомчого її правового статусу на користь централізації владних державних повноважень у межах єдиної природно-заповідної установи. Оптимізація управління природно-заповідним фондом сприятиме перш за все його збереженню, поліпшенню стану довкілля, розширенню його природного потенціалу для використання в ековиховній діяльності, організації «зеленого туризму», забезпечення здорового середовища для населення України.

Рецензент – доктор географічних наук, професор Л. М. Даценко

Література:

1. Павлун Ю. І. Удосконалення державного управління природно-заповідним фондом України. Удосконалення державного управління природно-заповідним фондом України [Текст] / Ю. І. Павлун. // Публічне адміністрування: теорія і практика. Електронний збірник наукових праць. – 2011. – № 1.
2. Дудникова І. І. Концепція заповідної справи: сутність, значення, основні тенденції становлення і формування [Текст] / І. І. Дудникова. // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2012. – № 50. – С. 231-242.
3. Соловяненко Н. Наукові засади раціонального використання земельних ресурсів та охорона навколишнього середовища в Україні на шляху до європейської інтеграції [Текст] / Н. Соловяненко. // Землевпорядний вісник. – 2014. – № 6. – С. 38–41.

С. В. Титова

УПРАВЛЕНИЕ И ОХРАНА ЗЕМЕЛЬ ПРИРОДНО-ЗАПОВЕДНОГО ФОНДА УКРАИНЫ

Рассмотрены главные проблемы государственного управления земельными ресурсами Украины на современном этапе развития земельных отношений. Очерчены основные направления научных исследований в области внедрения устойчивого развития и перспективы его использования в управлении земельными ресурсами.

Ключевые слова: устойчивое развитие, земельные ресурсы, природно-заповедный фонд

S. Titova

MANAGING AND PROTECTION OF LANDS OF NATURAL AND RESERVE FUND OF UKRAINE

The questions of co-operation of society and natural environment always made the important side of development and activity of humanity. Today problems of conservancy, as environments of existence of man, are actual in the cut of economic and social activity of society on a world scale. The main problems of state administration the landed resources are considered in Ukraine on the modern stage of development of the landed relations. Outlined basic directions of scientific researches are in industry of introduction of steady development and prospect of his application in a management the landed resources.

Occupying a dominant place among various natural riches, earth is the component element of the unique ecological system. Feature of earth as an object of nature and major the component of biosphere consists in that it plays, above all things, an important economic role in life of society and shows by itself the special independent value – necessary condition of vital functions of man, his welfare and health. The landed resources on the use of which an about 95% volume of food fund and 2/3 funds of commodities of consumption is formed are legally considered foundation of economy of Ukraine. From that, as far as the use of the landed resources will be carried out effectively and rationally, the rates of social, economic and other development of the state will so grow.

Keywords: steady development, landed resources, naturally commandment fund.

Надійшла до редакції 6 вересня 2016 р.